

ARAŞTIRMA MAKALESİ/RESEARCH ARTICLE

PLANLI KALKINMA POLİTİKALARININ TEMEL EKONOMİK BÜYÜKLÜKLER İLE İLİŞKİSİ (TÜRKİYE ÖRNEĞİ)

Ahmet ÖZMEN¹, Zeki YILDIZ²

ÖZ

Bu çalışmada, planlı dönemde ekonomide görülen dalgalanmalara neden olan ortak etkinin ne olduğunun araştırılması amaçlanmıştır. Çalışmada ithalat, ihracat, bütçe gelirleri, bütçe giderleri, para arzı, gayri safi milli hasıla ve döviz kuru değişkenlerinden türetilmiş değişkenler kullanılmıştır. Bu değişkenler arasındaki korelasyon matrisi anlamlı sonuçlar verdiği için çözümleme amacıyla faktör analizinden yararlanılmıştır. Çözümleme süreci sonunda elde edilen faktör skorları sırası ile beklenen sıra arasındaki farklar incelenmiş; bu farklarda gözlenen olumsuz yönde dalgalanmaların (+ farkların) kaynağının siyasi istikrarsızlıklar olduğu, plan hedeflerinin gerçekleşmesi için gerekli ekonomik politikaların uygulanmadığı sonucuna varılmıştır. Siyasi istikrarsızlık dönemlerinde planlı kalkınma anlayışının ve bu anlayışın temel ekonomik büyüklükler üzerinde ortak etki anlamında olumlu yansımaları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Planlı kalkınma, Ortak etkenler, Faktör analizi, Faktör skorları.

THE RELATIONSHIP BETWEEN PLANNED DEVELOPMENT POLICIES AND BASIC ECONOMIC AGGREGATES

ABSTRACT

In this study, we tried to find out the common factor which cause the economic fluctuations during the planned period. In the study, we used some variables derived from some important macroeconomic variables such as import, export, budget revenues, budget expenditures, money supply, gross national product and exchange rate. Since we found significant correlations among the variables, we employed the factor analysis method to make some generalizations. In pursuing the analytical framework, we examined the difference between calculated factor scores and expected ranks. Based on the our findings, we concluded that major source of this observed positive difference or adverse fluctuations was political instability and not pursuing right and complete economic policies to fulfill planning objectives. And also, during the period of political instability, planned development approach didn't create a positive common effect on the major economic aggregates.

Key Words: Planned development, Common factors, Factor analysis, Factor scores.

1. GİRİŞ

Ekonomik plan, ekonomik kalkınmayı veya büyümeyi daha hızlı gerçekleştirebilmek amacıyla en uygun, en kısa yolun araştırılması ve bunun için de gerekli araçların sağlanmasıdır.

Başlıca plan hedefleri arasında; ülkenin amaçlanan ölçülerde kalkınması, fiyat istikrarının sağlanması, yatırımların artırılması ve koordine edilmesi, sınırlı kaynaklardan optimal üretimin gerçekleştirilmesi, yatırımlar ile tasarruflar arasında denge kurulması, tam istihdamın sağlanması, yaşam düzeyinin ve refahın en iyilen-

¹ Anadolu Üniversitesi, İktisat Fakültesi, 26470, Eskişehir. E-posta: aozmen@anadolu.edu.tr. Faks: (222) 3201304
² Osmangazi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, İstatistik Bölümü, 26480, Eskişehir.

mesi sayılabilir. Yani ekonomik değişkenlerin bazılarının aldığı değerlerle artan, bazılarında azalan trend eğilimi beklenirken bazı değişkenlerin aldığı değerlerde kararlılık beklenir.

Türkiye’de kalkınma planlarının hazırlanmasında aşamalı planlama yöntemi uygulanmaktadır. Yani uygulanan yöntem genelden başlayarak ayrıntılara inme şeklinde ifade edilebilir. Plan hazırlığında sözkonusu olan üç aşamadan birincisi makro hedefleri ve bu hedeflere ulaşmak için ele alınan makro politikaları belirlemektir. Makro hedefler;

- GSMH, büyüme hızı ve üretim hedefleri
- Ekonominin genel dengesi, kaynaklar ve harcamalar
- Finansman dengesi, ithalat, ihracat, dış ticaret açığı.

Başka bir ifade ile makro hedefler temel ekonomik büyüklükler (değişkenler) ile ilgilidir. Bu temel ekonomik büyüklükler ile ilgili olan artan veya azalan genel eğilimi veyahut kararlılık eğilimi yönündeki öngörülere ulaşma veya yaklaşmanın ölçüsü başarı olarak değerlendirilir.

Planlı dönemlerde belirlenen makro hedeflerin, bu hedeflere ulaşmak için belirlenen makro politikaların başarısını değerlendirebilmek için makro ekonomik değişkenleri, temel büyüklükleri tek tek incelemek yerine planlı dönemde bu büyüklüklerde meydana gelen değişimde söz konusu olan ortak etkinin ne olduğunu belirlemek daha yararlı olabilir.

Temel ekonomik büyüklükler üzerindeki etkileri iç ve dış etkiler olarak ikiye ayırmak ve her etkiyi de kendi içinde ekonomik ve siyasi etkiler şeklinde alt sınıflara ayırmak mümkündür.

Bu açıklamaların ışığı altında, bu çalışmada planlı dönemde temel büyüklükler üzerinde değişime neden olan ortak etkinin ne olduğunu araştırmak amacıyla Faktör Analizi’nden yararlanılmıştır.

2. ÇALIŞMADA KULLANILACAK DEĞİŞKENLERİN TANITILMASI

Çalışmada ithalat, ihracat, bütçe gelirleri, bütçe giderleri, para arzı, gayri safi milli hasıla (GSMH) ve döviz kuru değişkenleri kullanılmıştır. Değişkenler seçilirken bütün makroekonomik değişkenler arasındaki ilişkiler yerine, ekonominin toplam performansı, bu toplam performansın parasal büyüklükler ile ilişkisi ve dış ticaret boyutu üzerinde yoğunlaşmaya çalışılmıştır. Bunun yapılmasının nedeni, değişkenler arasındaki karşılıklı ilişkiler yerine bu bütün değişkenlerden ekonominin genel seyrini ortaya koyacak ve böylelikle de uygulamaya konulan çeşitli iktisat politikalarının etkilerini

ve etkinliğini değerlendirecek ölçütler bulmaktır. Kaldı ki yatırım, tüketim gibi değişkenler GSMH ile benzer eğilimleri göstermektedir. Dolayısıyla uygun politikaların GSMH üzerindeki etkilerini belirlemekle yatırım ve tüketim üzerindeki etkilerini belirlemiş oluyoruz. Faiz oranlarının incelemede ele alınmamış olmasının nedeni ise, çalışmada kullanılan dönemde ağırlıklı olarak faiz oranlarının idari kararlarla belirlenmesi ve regüle edilmesidir. Kullanılan değişkenler ile ilgili veriler Ek 1’de verilmiştir. Veriler planlı kalkınma dönemlerine ait olup, 1960-1997 dönemini kapsamaktadır. Çözümleme sürecinde orijinal değişkenler yerine, daha anlamlı çözümlene sonuçları elde etme imkanı vereceği ve benzer amaçlı araştırmalarda kullanıldığı için türetilmiş değişkenler kullanılmıştır. Türetilmiş değişkenler: ihracatın ithalatı karşılama oranı (IHITKO), bütçe gelirlerinin giderleri karşılama oranı (GELGITKO), kişi başına gayri safi milli hasıla (GSMH), Türk Lirası’nın Amerikan Doları cinsinden değeri (TLDOLAR) ve para arzı ise bir önceki yıla oran ($M2_t/M2_{t-1}$) şeklinde tanımlanmıştır. Türetilmiş değişkenlere ilişkin verilere de Ek 2’de yer verilmiştir.

3. ÇÖZÜMLEME

Faktör Analizi uygulanacak olan Ek 2’de yer alan beş değişkeni birlikte ele alarak aralarındaki ilişki yapısını ortaya koymak ve çözümlemenin uygun olup olmayacağına karar vermek amacıyla bu değişkenler arasındaki ilişkileri gösteren korelasyon matrisi oluşturulmuştur (Malhotra, 1993).

Korelasyon matrisi incelendiğinde, değişkenler arasında önemli derecede ilişkiler görülmektedir. En yüksek derecede ilişki TLDOLAR ile GSMH arasında bulunmaktadır ve bu ilişki ters yöndedir. Bu sonuç iktisat kuramı bakımından anlamlı bulunmaktadır. İkinci derecede önemli ilişki GSMH ile $M2_t/M2_{t-1}$ değişkenleri arasında görülmektedir. İlişki aynı yöndedir. Bu sonuç da iktisat kuramı bakımından ters düşmeyen bir sonuçtur. Korelasyon katsayısı büyüklükleri itibarıyla sırasıyla TLDOLAR- $M2_t/M2_{t-1}$, GELGIDKO-GSMH ve GELGIDKO- $M2_t/M2_{t-1}$ değişkenleri arasında önemli ve ters yönde ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki yapısı nedeniyle değişkenleri birbirinden bağımsız olarak incelemeye almak ve bu inceleme sonuçlarına dayanarak daha anlamlı yorumlar yapabilmek mümkün görülmektedir. Bu nedenle çözümlemede Faktör Analizi’nden yararlanılmıştır (Churchill, 1995; Özdamar, 1999). Faktörleştirme tekniği olarak Temel Bileşenler Tekniği kullanılmıştır.

Faktör Analizi çok değişkenli (p değişkenli) bir olayda birbiri ile ilişkili değişkenlerden az sayıda ilişkisiz değişken bulmayı amaçlayan çok değişkenli çözümleme tekniğidir (Tatlıdil, 1992).

Tablo 1. Değişkenler Arası Korelasyon Matrisi.

	GELGIDKO	GSMH	IHITKO	TLDOLAR	M2 _t /M2 _{t-1}
GELGIDKO	1,00000				
GSMH	-.64211	1,00000			
IHITKO	,06450	-.18924	1,00000		
TLDOLAR	,46236	-.80550	,09911	1,00000	
M2 _t /M2 _{t-1}	-.58497	,69567	,00909	-.65547	1,00000

Çözümleme sonucunda değişkenlerin iki faktörde toplandığı görülmüştür. Çünkü, 1 değerinden daha büyük değerli özdeğer sayısı ikidir (Özdamar, 1999). Faktör analizi başlangıç çözüm sonuçları Tablo 2'de verilmiştir. Tabloda değişkenlere ilişkin özdeğerler, varyansı açıklama yüzdeleri ve kümülatif varyansı açıklama yüzdeleri bulunmaktadır.

Tablo incelendiğinde, ilk iki faktörün varyansı açıklama yüzdesi % 79,2 olarak görülmektedir. Bu değer, faktör analizi sonuçlarının tatmin edici olduğunu göstermektedir (Tatlıdil, 1992). Araştırmada kullanılan değişkenler için bu iki faktör bakımından faktör yükleri matrisi elde edilmiştir. Hangi değişkenin hangi faktörde yer alabileceğini belirleme imkanı veren faktör yükleri matrisi Tablo 3'te verilmiştir.

Faktör yükleri matrisi incelendiğinde, IHITKO değişkeni Faktör 2'de diğer değişkenler ise Faktör 1'de yer almaktadır. Temel Bileşenler Tekniği yardımıyla elde edilen faktör yükleri matrisi basit yapıyı verdiği, yani değişkenlerin faktörlere atanmasının kolayca gerçekleştirilebildiği için faktör döndürmesine gidilmemiştir (Jobson, 1992).

İki faktöre indirgenmiş boyutuyla hesaplanan istatistikler Tablo 4'te verilmiştir. Burada da görüldüğü gi-

bi iki faktör varyansın % 79,2'sini açıklamaktadır. Bu iki faktörün toplam varyansın % 79,2'sini açıklamış olması, bu oranın 2/3 değerinden büyük olması ve yüksek değişkenlere özgü varyans (komünalite) değerlerinin elde edilmiş olması faktörleştirme sonuçlarının uygun olduğunu göstermektedir (Tatlıdil, 1992).

Çözümleme sürecinin izleyen aşamasında her iki faktöre ilişkin faktör skor katsayıları matrisi oluşturulmuştur (Özdamar, 1999). Tablo 5'te yer alan bu sonuçlardan hareketle her yıl için elde edilen skorlar, bu skorların en büyüğünden başlamak suretiyle 1'den 38'e kadar atanan sıralama puanları, beklenen sıralar ve bu iki sıra puanları arasındaki fark değerleri (sıralama puanları - beklenen sıralar) Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6 incelendiğinde faktör skorları sıralaması ile bu faktör skorlarının beklenen sıralaması karşılaştırıldığında, başka bir ifade ile farkları alındığında, bazı yıllarda (+), bazı yıllarda da (-) farklar görülmektedir. Bu farklar, Şekil 1'de gözlenen dalgalanmaları oluşturmaktadır. (+) yöndeki dalgalanmalar ekonomideki olumsuz işleyişi, (-) yöndeki dalgalanmalar ise olumlu işleyişi ifade etmektedir (Tatlıdil, 1993).

En yüksek (+) farklar 1963, 1973, 1977, 1979, 1980, 1981 yıllarına ilişkindir. 1963 yılındaki olumsuz-

Tablo 2. Özdeğerler ve Varyansı Açıklama Yüzdeleri.

Özdeğerler	Değer	Varyans (%)	Kümülatif Varyans
λ_1	2,94921	59,0	59,0
λ_2	1,01127	20,2	79,2
λ_3	,55437	11,1	90,3
λ_4	,33098	6,6	96,9
λ_5	,15417	3,1	100,0

Tablo 3. Faktör Matrisi.

	F aktör 1	Faktör 2
GELGIDKO	,77111	-.07499
GSMH	-.92903	-.07746
IHITKO	,15552	,98144
TLDOLAR	,86119	-.00495
M2 _t /M2 _{t-1}	-.85186	,19077

Tablo 4. İki Faktöre İndirgeme Durumunda İstatistikler.

Değişken	Değişkenlere Özgü varyans	Faktör	Özdeğer	Varyans (%)	% Kamülatif varyans
GELGIDKO	,60024	1	2,94921	59,0	59,0
GSMH	,86909	2	1,01127	20,2	79,2
IHITKO	,98742				
TL DOLAR	,74168				
M _{2t} /M _{2t-1}	,76205				

luk, 1960 askeri müdahale yıllarındaki ekonominin bekleme veya durgunluğa girdiği ekonomik gelişmelerin sonucu olarak ortaya çıkmış olabileceği şeklinde yorumlanabilir. 1973 yılındaki olumsuzluğun kaynağının ise bu yılın ikinci yarısında yapılan devalüasyon olabileceği ifade edilmektedir (Başol, 1995). Ancak bu etkinin diğerlerine göre düşük olması işçi dövizlerinin ekonomi üzerindeki olumlu etkisinden kaynaklanmaktadır. 1977-1980 dönemi ekonominin giderek enflasyon ve ödemeler dengesi krizi içine girdiği bir dönemdir. Bu, fark +3'ün bir nedeni olarak gösterilebilir. Ayrıca bu dönemdeki olumsuzluğun kaynağını, siyasi istikrarsızlık ve askeri müdahale olarak da göstermek mümkündür.

En yüksek (-) farklara sahip yıllar ise tarih sırasına göre 1967, 1983, 1985, 1986, 1987 yıllarıdır. 1963 yılından itibaren planlı kalkınma dönemine girilmiş olması, siyasi istikrarın bulunması ve ekonomik büyümede plan hedeflerinde yer alan ortalama % 7'lik büyüme hızına yaklaşılmaya başlanmasının bir sonucu olarak 1967 yılında olumlu sonuç elde edilmiştir. 1965-1970 döneminde GSMH'da artış ortalama % 7'ye oldukça yaklaşmıştır.

Yeniden demokrasiye dönüldüğü 1983 yılından itibaren parlamento çoğunluğu olan tek partili hükümetle ekonominin yürütülüyor olması, yani siyasi iktidarın varlığı, serbest piyasa ekonomisine geçilmiş olması gibi köklü ekonomik programlar nedeniyle ekonominin genelinde 1983-1988 döneminde olumlu gelişmeler sağlanmış bulunmaktadır.

Tablo 5. Faktör Skor Katsayılar Matrisi.

	Faktör 1	Faktör 2
GELGIDKO	,26146	-,07415
GSMH	-,31501	-,07659
IHITKO	,05273	,97050
TL DOLAR	,29201	-,00490
M _{2t} /M _{2t-1}	-,28884	,18864

5. SONUÇ

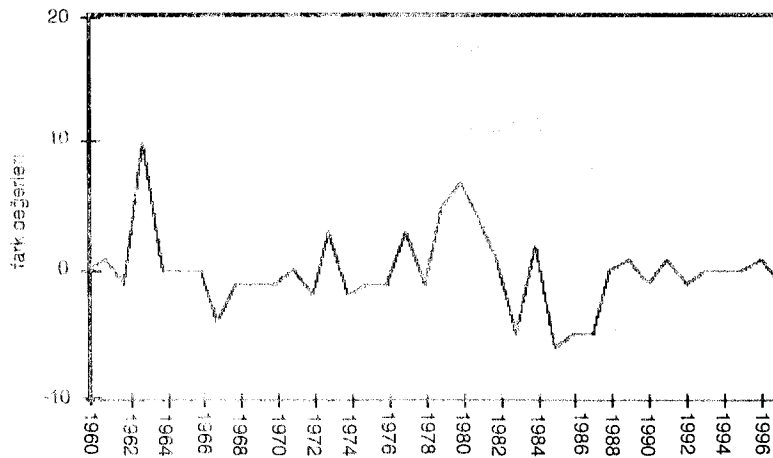
Hedefleri, programları birbirinin devamı niteliğinde olması gereken kalkınma planları uygulama imkanı bulduğunda kuramsal olarak faktör skorları sırası ile beklenen sıra farklarından oluşan serinin genel serpilme eğiliminin sıfır civarında ve negatif bölgede gerçekleşmiş olması gerekir. Kartezyen grafikte (Şekil 1) sıfırdan (+) yöndeki uzaklaşmalara bakıldığında plan hedeflerine ulaşma amacıyla öngörülen ekonomik kararların siyasi istikrarsızlık nedeniyle alınmadığı ya da uygulanmadığı anlamına gelmektedir. Bu 1973-1981 dönemindeki dalgalanmalarda açıkça görülmektedir. Planlı ekonomiye geçişin ilk dönemlerinde, 1960-1972 döneminde, 1963 yılı hariç genelde faktör skorları sırası ile beklenen sıra farkları dağılımı sıfıra göre negatif bölgede ve sıfıra yakın olduğu görülmektedir. Bu dönem, genelde ekonomik ve siyasi yönden plan hedeflerinin gerçekleştirilmesi yönünde gereğinin yapıldığını, planlı işleyişin olumlu sonuçlar verdiği sonucunu ortaya koymaktadır. 1980 sonrası dönemde de genel işleyişin daha olumlu sonuçlar verdiği görülmektedir. Çünkü, bu dönemdeki faktör skorları sırası ile beklenen sıra farkları dağılımı genel eğilim olarak sıfır civarında ve negatif bölgede serpilme göstermektedir.

Çalışmada ulaşılan sonuçların Tatlıdil (1993)'in çalışmasındaki sonuçlar ile genellikle benzerlik göstermektedir. Bu sonuca göre, plan uygulamalarının ekonomide beklenen sonucu sağlamadığı yönündeki bulgu doğrulanmaktadır.

Çalışma, değişken sayısını artırmak ve farklı kombinasyonda değişkenler kullanmak suretiyle denenebilir. Elde edilen sonuçlar karşılaştırılarak bu çalışmanın sonuçları kontrol edilir ya da elde edilen farklı sonuçlar için yeni açıklamalar getirilebilir.

Tablo 6. Yıllara İlişkin Skorlar, Sıra Puanları, Beklenen Sıra ve Fark Değerleri.

Yıllar	Skorlar	Sıra Puanları	Beklenen Sıra	Fark Değerleri
1960	173,784	1	1	0
1961	126,510	3	2	1
1962	128,932	2	3	-1
1963	0,47526	14	4	10
1964	120,487	5	5	0
1965	117,157	6	6	0
1966	111,195	7	7	0
1967	125,681	4	8	-4
1968	108,811	8	9	-1
1969	100,423	9	10	-1
1970	0,87050	10	11	-1
1971	0,63603	12	12	0
1972	0,79420	11	13	-2
1973	0,26680	17	14	3
1974	0,48655	13	15	-2
1975	0,36925	15	16	-1
1976	0,36668	16	17	-1
1977	-0,11567	21	18	3
1978	0,03680	18	19	-1
1979	-0,40392	25	20	5
1980	-0,50337	28	21	7
1981	-0,41864	26	22	4
1982	-0,39493	24	23	1
1983	-0,00705	19	24	-5
1984	-0,49972	27	25	2
1985	-0,10665	20	26	-6
1986	-0,26103	22	27	-5
1987	-0,30111	23	28	-5
1988	-0,53531	29	29	0
1989	-0,92179	31	30	1
1990	-0,80076	30	31	-1
1991	-101,902	33	32	1
1992	-0,97751	32	33	-1
1993	-113,524	34	34	0
1994	-126,981	35	35	0
1995	-135,386	36	36	0
1996	-287,045	38	37	1
1997	-153,600	37	38	-1

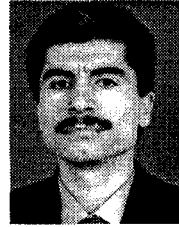
Şekil. Fark Değerlerine İlişkin Kartezyen Grafik.

KAYNAKÇA

- Başol, K. (1995). *Türkiye Ekonomisi*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, No: 876, Eskişehir.
- Churchill, G. A. (1995). *Marketing Research, Methodological Foundations*, The Dryen Press, New York.
- Jobson, J. D. (1992), *Applied Multivariate Analysis*, "Volume II: Categorical and Multivariate Methods", Springer-Verlag, New York.
- Malhotra, N. K. (1993). *Marketing Research*, "An Applied Orientation, Prentice-Hall International", Inc., New Jersey.
- Özdamar, K. (1999). *Paket Programlarla İstatistiksel Veri Analizi*, "Çok Değişkenli Analizler", Kaan Kitabevi, Eskişehir.
- Tatlıdil, H. (1992). *Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistiksel Analiz*, Engin Yayınları, Ankara.
- Tatlıdil, H. (1993). "Askeri Darbelerin Ekonomik Göstergelerle İlişkisi: Türkiye Örneği", *I. Ulusal Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu*, 11-12 Kasım 1993, İzmir.
- T.C. Başbakanlık D.İ.E. (1964/1965). *Türkiye İstatistik Yıllığı*, D.İ.E. Yayınları, No: 510, Ankara.
- T.C. Başbakanlık D.İ.E. (1975). *Türkiye İstatistik Yıllığı*, D.İ.E. Yayınları, No: 750, Ankara.
- T.C. Başbakanlık D.İ.E. (1981). *Türkiye İstatistik Yıllığı*, D.İ.E. Yayınları, No: 960, Ankara.
- T.C. Başbakanlık D.İ.E. (1985). *Türkiye İstatistik Yıllığı*, D.İ.E. Yayınları, No: 1150, Ankara.
- T.C. Başbakanlık D.İ.E. (1989). *Türkiye İstatistik Yıllığı*, D.İ.E. Yayınları, No: 1405, Ankara.
- T.C. Başbakanlık D.İ.E. (1999). *İstatistiklerle Türkiye*, D.İ.E. Matbaası, No: 2295, Ankara.
- T.C. Merkez Bankası (1995). *Üç Aylık Bülten*, Ekim-Aralık, Ankara.
- T.C. Merkez Bankası (1995). *Aylık İstatistik Bülteni*, Haziran, Ankara.
- T.C. Merkez Bankası (1999). *Aylık İstatistik Bülteni*, Haziran, Ankara.

Ahmet Özmen, 1951 yılında Bilecik'te doğdu. Lisans öğrenimini Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'nde 1974 yılında tamamladı. 1979 yılında bu akademiye asistan oldu. 1986 yılında Sayısal Yöntemler Bilim Dalı'nda doktorasını tamamladı. Aynı yıl yardımcı doçent ve 1995 yılında doçent oldu. Halen Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Evli ve iki çocuk sahibidir.

Zeki Yıldız, 1962 yılında Eskişehir'de doğdu. Lisans öğrenimini Anadolu Üniversitesi İstatistik Bölümü'nde 1986 yılında tamamladı. Aynı yıl bu bölüme Araştırma Görevlisi olarak atandı. 1989'da yüksek lisans, 1995 yılında doktorasını tamamladı. Aynı yıl Osmangazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi İstatistik Bölümü'ne yardımcı doçent olarak atandı. Halen bu göreve devam etmektedir. Evli ve iki çocuk babasıdır.

Ek 1. Orijinal Değişkenler.

Yıllar	Para Arzı*	İhracat**	İthalat**	GSMH(\$)	Dolar Kuru	Bütçe Geliri*	Bütçe Gider
1960	5,57	320731	468186	358,60	4,73	6933	7321
1961	6,06	346740	507205	194,10	9,04	10933	11382
1962	6,48	381197	619447	220,20	9,04	9017	9118
1963	12,17	368087	687616	249,20	9,04	11370	11725
1964	14,00	410771	537229	258,40	9,08	12921	13533
1965	16,43	463738	571953	271,30	9,08	13587	14487
1966	19,78	490508	718269	315,30	9,08	16557	17248
1967	22,68	522334	684669	341,30	9,08	20386	20288
1968	25,97	496419	763659	537,40	9,08	20631	21322
1969	30,13	536834	801236	586,30	9,08	23561	25386
1970	35,27	588476	947604	538,80	15,15	33121	32865
1971	43,59	676602	1170841	476,20	14,30	40632	46269
1972	53,25	884969	1562554	591,60	14,30	50952	50921
1973	90,35	1317083	2086214	734,10	14,28	61433	64287
1974	113,28	1532182	3777555	979,70	14,13	73575	77776
1975	146,64	1401075	4738558	1184,00	15,30	112828	114228
1976	181,16	1960214	5128647	1312,10	16,38	150716	155028
1977	243,52	1753026	5796278	1466,80	19,64	196172	240201
1978	328,10	2288163	4599024	1567,30	25,50	323605	347703
1979	510,30	2261157	5069431	1876,80	35,70	545193	6114110
1980	812,90	2910122	7909443	1539,00	91,04	942641	1101697
1981	1361,7	4702934	8933365	1570,10	134,95	1443427	1539401
1982	2351,2	5745973	8842664	1375,30	188,60	1515800	1654709
1983	3055,8	5727833	9235001	1263,80	285,60	2512420	2783141
1984	4837,2	7133602	10756922	1204,40	446,97	3057566	4173510
1985	7561,6	7958008	11343375	1329,70	579,71	5733406	5766727
1986	10722,4	7456724	11104770	1461,60	759,68	6629710	7823729
1987	14497,2	10190047	14157805	1635,80	1023,44	9894322	12214392
1988	23965,1	11662021	14335396	1684,10	1816,65	16813258	20373354
1989	46392,8	11624692	15792143	1959,20	2316,00	30209733	37750236
1990	68764,6	12959288	22302126	2687,40	2933,00	55066933	65790644
1991	111015,8	13593462	21047014	2631,60	5085,00	96372525	129235753
1992	179106,6	14714629	22871055	2729,50	8573,00	174160756	219169223
1993	268063,0	15345067	29428370	3038,80	14487,00	350845430	484101287
1994	604136,0	18105872	23270019	2215,90	38495,00	742499131	887450000
1995	1216321	21637041	35709011	2806,00	59800,00	138775999	1701364000
1996	2662111	23224465	43626642	2983,60	108045,00	2684968307	3916254005
1997	5060017	26244700	48585096	3077,60	205740,00	5675308221	7993687293

*: Milyar TL **: 1000 \$

Kaynak :

T.C. Başbakanlık D.İ.E.(1964/1965), Türkiye İstatistik Yıllığı, D.İ.E. Yayınları, No: 510, Ankara.

-----.(1975), Türkiye İstatistik Yıllığı, D.İ.E. Yayınları, No: 750, Ankara.

-----.(1981), Türkiye İstatistik Yıllığı, D.İ.E. Yayınları, No: 960, Ankara.

-----.(1985), Türkiye İstatistik Yıllığı, D.İ.E. Yayınları, No: 1150, Ankara.

-----.(1989), Türkiye İstatistik Yıllığı, D.İ.E. Yayınları, No: 1405, Ankara.

-----.(1999), İstatistiklerle Türkiye, D.İ.E. Matbaası, No: 2295, Ankara.

T.C. Merkez Bankası. (1995), Üç Aylık Bülten, Ekim-Aralık, Ankara.

-----.(1995), Aylık İstatistik Bülteni, Haziran, Ankara.

-----.(1999), Aylık İstatistik Bülteni, Haziran, Ankara

Ek 2. Türetilmiş Değişkenler.

İHITKO	GELGİDKO	TLDOLAR	GSMH	M2/M2 _{t-1}
,69	,95	,211416	358,60	1,10
,68	,96	,110619	194,10	1,09
,62	,99	,110619	220,20	1,07
,54	,97	,110619	249,20	1,88
,76	,95	,110132	258,40	1,15
,81	,94	,110132	271,30	1,17
,68	,96	,110132	315,30	1,20
,76	1,00	,110132	341,30	1,15
,65	,97	,110132	537,40	1,15
,67	,93	,110132	586,30	1,16
,62	1,01	,066007	538,80	1,17
,58	,88	,069930	476,20	1,24
,57	1,00	,069930	591,60	1,22
,63	,96	,070028	734,10	1,70
,41	,95	,070771	979,70	1,25
,30	,99	,065359	1184,00	1,30
,38	,97	,061050	1312,10	1,24
,30	,82	,050916	1466,80	1,34
,50	,93	,039216	1567,30	1,35
,45	,89	,028011	1876,80	1,56
,37	,86	,010984	1539,00	1,59
,53	,94	,007410	1570,10	1,68
,65	,92	,005302	1375,30	1,73
,62	,90	,003501	1263,80	1,30
,66	,73	,002237	1204,40	1,58
,70	,99	,001725	1329,70	1,56
,67	,85	,001316	1461,60	1,42
,72	,81	,000977	1635,80	1,35
,81	,83	,000550	1684,10	1,65
,74	,80	,000432	1959,20	1,89
,58	,84	,000341	2687,40	1,48
,65	,75	,000197	2631,60	1,61
,64	,79	,000117	2729,50	1,61
,52	,72	,000069	3038,80	1,50
,78	,84	,000026	2215,90	2,25
,61	,82	,000017	2806,00	2,01
,53	,00	,000009	2983,60	2,19
,54	,71	,000005	3077,60	1,90